

HOGYAN KEZELJE A MÉDIA A SZÉLSŐSÉGESEKET?

HOGYAN KEZELJE A MÉDIA A SZÉLSŐSÉGESEKET?

A SZUBJEKTÍV ÉRTÉKEKÉRT ALAPÍTVÁNY, A POLICY SOLUTIONS, A FRIEDRICH EBERT ALAPÍTVÁNY
ÉS A NÉMET NAGYKÖVETSÉG KÖZÖS KIADVÁNYA

Tartalom

1. Bevezetés	4
2. Szélsőségek Magyarországon	6
2.1. A szélsőségek és a média kapcsolata	8
3. A legjobb nemzetközi gyakorlatok	12
3.1. Németország	14
3.2. Csehország	17
3.3. Svédország	20
3.4. Franciaország	24
4. Javaslatok a magyar újságírók számára	27
4.1. Általános elvek	28
4.2. Konkrét javaslatok	29

1

A Policy Solutions politikai elemző intézet, a Szubjektív Értékekért Alapítvány és a Friedrich Ebert Alapítvány budapesti irodája 2013 elején kezdett együttműködést a Német Nagykövetség támogatásával annak érdekében, hogy a magyar újságírók számára egy különleges rendezvénysorozatot indítson el. Ennek „végeredménye” ez a kézikönyv, amelyet az újságíró vagy a téma iránt érdeklődő olvasó a kezében tart. A kézikönyv célja, hogy a nemzetközi példákat, úgynevezett „legjobb gyakorlatokat” bemutatva prezentálja a hazai sajtó munkatársai számára, hogyan lehet és érdemes kezelni a szélsőséges politikai erőket a médiában.

A szélsőségek elleni küzdelem lehetséges módszereiről már több alkalommal is vita bontakozott ki hazánkban, különösen miután a szélsőséges megnyilvánulások a média napirendjére is rendszeresen felkerültek. Ugyanakkor korábban Magyarországon nem működött a radikalizmus tematikájáról szóló átfogó újságíróképzés. A három intézet közös kezdeményezése ezt a hiányt igyekezett pótolni, növelve a politikai extrémizmus elleni fellépés hatékonyságát.

2013 tavaszán és nyarán négy műhelybeszélgetést tartottunk a témában, a szélsőjobboldal kezelésében kiemelkedően jártas külföldi és hazai újságíró-szakértők jelenlétében. A rendezvénysorozat első állomásaként Patrick Gensing, a német ARD televízió munkatársa beszélt a németországi helyzetről, majd Barta Judit, a Közép-európai Egyetem munkatársa, médiakutató a téma elméleti hátterét és magyarországi kutatásai eredményét mutatta be. A második rendezvényen Rokhaya Diallo francia újságíró és emberi jogi aktivista a franciaországi gyakorlatokat és dilemmákat elemezte. Harmadik workshopunkon Annika Hamrud a svéd, utolsó programunkon pedig Jarmila Balázová a cseh tapasztalatokat osztotta meg a jelenlévőkkel. A rendezvényeken elhangzottak komoly gyakorlati alapot adtak a kézikönyv elkészítéséhez. A kézikönyv három fő részből áll: először a szélsőségek és azok médiareprezentációjának magyarországi helyzetét tekintjük át, ezt követően a legjobb külföldi gyakorlatokat mutatjuk be, végül javaslatokat, ötleteket fogalmazunk meg a magyar sajtó munkatársai számára. A programsorozat szervezői és a kiadvány készítői a legjobb külföldi gyakorlatok további terjesztése érdekében folytatni szeretnék a sorozatot 2014 során is. Reméljük ugyanis, hogy a sztereotípiák leküzdésével, a szélsőséges és kirekesztő politika elleni fellépés eszköztárának bővítésével hozzájárulunk egy nyitottabb, toleránsabb magyar társadalom megteremtéséhez.

2

Szélsőségek | 2

Magyarországon

A szélsőségeknek kedvező attitűdök társadalmi elfogadottsága

A szélsőségek magyarországi megerősödése a radikális eszmék iránti igény iránti kereslet megnövekedésével is magyarázható. A magyar lakosság körében ugyanis – ahogyan azt kutatások bizonyítják – igen erős a radikális jobboldal által vallott eszmék iránti fogékonyság, a lakosság meghatározó részét olyan attitűdök, értékválasztások jellemzik, melyek összeegyeztethetőek a radikális jobboldal ideológiájával.”

A szélsőjobboldali eszmék iránti keresletet mérő, a Political Capital által mért DEREK index¹ a radikális ideológia iránti társadalmi fogékonyság egyik mérőeszköze, amely négy területen, az előítéletesség, a jobboldali értékorientáció, a rendszerellenesség, valamint a félelem, bizonytalanság és pesszimizmus attitűdjein keresztül magyarázza a szélsőjobb iránti társadalmi igényt, egyúttal nemzetközileg is összehasonlíthatóvá teszi a radikális eszmék elfogadottságát. Az index 2011-es értékei alapján a magyar lakosság csaknem fele, 48%-a előítéletesnek nevezhető, ami elsősorban a kisebbségek és a bevándorlók, valamint a homoszexuálisok iránti negatív érzületekben nyilvánul meg. A magyar érték nemzetközi szinten is kiemelkedően magas, a vizsgált 18 ország közül a legmagasabb értéket nálunk mérték a kutatók. A második dimenzió, a jobboldali értékorientáció is igen jellemző a magyarokra, arányuk 32%, ami szintén a legmagasabb arány a vizsgált országok körében. A rendszerellenesség, vagyis a demokrácia, az Európai Unió, valamint a piacgazdaság elutasítása összesen a lakosság egyötödére (20%) jellemző, ami természetesen számottevő arány, ám nemzetközileg nem jelent kiugróan magas értéket, még a kelet-közép-európai régió országaiban is ennél magasabb értékek jellemzőek. A negyedik dimenzió, a félelem, bizalmatlanság és pesszimizmus érzületeszinten csaknem a magyarok egyötödére, 19%-ára jellemző. Az egyes aldimenziókból összeálló DEREK index Magyarországra vonatkozó értéke 2011-ben így 11%-os volt, ami azok arányát jelzi, akik a négy alindex feltételei közül legalább háromnak megfelelnek.

1. http://www.politicalcapital.hu/wp-content/uploads/fes_derek_20120229.pdf

Ez a helyzetkép ugyanakkor már a magyarországi szélsőjobb megerősödése utáni képet tárja elénk, a 2000-es években végbemenő radikális fejlődést, a szélsőjobb iránti társadalmi kereslet bővülését azonban a DEREK index 2002 és 2009 közötti változása is jól szemlélteti². Az index négy dimenziója közül a jobboldali értékorientáció volt a legstabilabb 2002 és 2009 között. 2002-ben a lakosság mintegy 28%-a, 2009-ben pedig 27%-a tartozott ebbe a kategóriába, 2005-ben és 2007-ben pedig ennél minimálisan többen, 29%-nyian. A félelem, bizonytalanság és pesszimizmus a 19%-ról 27%-ra nőtt a vizsgált időszakban, a legnagyobb változás azonban 2007 után következettbe, két év alatt 21%-ról 27%-ra nőtt az index értéke. Az előítéletesek aránya jelentősen bővült az elmúlt évtized során: a 2002-ben mért – egyébként is magasnak mondható – 37,3%-os arány 2009-re 52% fölé emelkedett, vagyis a lakosság abszolút többségére jellemzővé vált az előítéletes gondolkodás. A legnagyobb mértékű változás azonban a rendszerellenesség tekintetében következett be, a vizsgált időszak elején mért 12,4%-os társadalmi arány 2005-ben 22,3%-ra, 2007-re 32,6%-ra nőtt, 2009-re pedig nagyot ugorva meghaladta a 45%-ot, vagyis hét év alatt közel négyszeresére nőtt az anti-establishment iránt fogékonyak aránya. Mindezek következtében a 2002-ben jellemző 9,9%-os DEREK index 2005-ben 11,8%-ra emelkedett, 2007-ben elérte a 17,4%-os, 2009-re pedig a 20,7%-os arányt, azaz ekkorra már a magyar lakosság több mint egyötöde fogékony volt a szélsőjobboldal ideológiájára a DEREK index kritériumai szerint.

2.1. A szélsőségek és a média kapcsolata

A magyar szélsőjobb 2009-től kezdve rövid idő alatt nagymértékben tudta növelni népszerűségét a magyar lakosság körében, aminek következtében jelentős arányú országgyűlési képviselőhöz, valamint európai parlamenti képviselői mandátumokhoz is jutott. Ehhez a megerősödéshez számos más tényező mellett hozzájárult, hogy a radikális eszméket képviselők hatékonyan tudták eljuttatni üzeneteiket, elképzeléseiket a választókhöz, több társadalmilag releváns kérdésben pedig kompetens, az adott ügyet legjobban képviselni tudó politikai erő képében tudtak feltűnni. Mindebben a média felelőssége is felmerül, annyiban, hogy a radikálisok eszméinek, valamint politikusaik és üzeneteinek nem megfelelő bemutatásával, kezelésével maga is hozzájárult a jobboldali radikalizmus megerősödéséhez. Barta Judit médiakutató, a CEU tanára szerint alapvetően három sikertelen stratégia jellemzi azt a tendenciát, ahogyan a média a szélsőjobbot kezelte és kezeli: a túldramatizálás, a bagatellizálás és a támogatás³. A túldramatizálás a valós probléma felnagyításaként, eltúlzásaként jelentkezik, és jellemzően jóval nagyobb médiapublicitást ad a szélsőjobbnak, mint ami indokolt lenne, így jelentős „ingyenreklámot” biztosít a radikálisoknak. A szenzációkeresés szándékával párhuzamosan ugyanakkor háttérbe szorul a valós társadalmi probléma bemutatása, melyre a szélsőjobb populista, leegyszerűsített és vállalhatatlan megoldási javaslatokkal áll elő. A stratégia veszélyessége abban rejlik tehát, hogy megteremt a lehetőségét annak, hogy a szélsőjobb egy-egy – egyébként releváns – társadalmi ügyben az egyedüli kompetens politikai erő képében jelenjen meg.

2. http://www.poltudszemle.hu/szamok/2011_2szam/kjm.pdf, 1. táblázat

A túldramatizálás elsősorban a baloldali és liberális médiára, valamint az ezen ideológiai alapokon álló pártok kommunikációjára jellemző. A túldramatizálásra kiváló példa az, ahogyan a Magyar Gárda megalakulása, avatásai, valamint a feloszlata kapcsán a média rendszeresen Magyarország fasizálódásáról, illetve a nácizmus térhódításáról számolt be, de a 2006-os őszi tévészékház-ostromról készített tudósításokban is tetten érhető a túldramatizálás.

A másik hibás médiastratégia a túldramatizálás ellentéte, a szélsőjobb jelentette probléma jelentéktelenítése. Az előző stratégiához hasonlóan a bagatellizálás is káros megközelítés, mivel ezáltal a szélsőjobb és annak eszméi elfogadottá, szalonképessé válhatnak a közéletben, miközben a társadalom veszélyérzetét is csökkenti. Ez a stratégia nem feltétlenül csak a szélsőjobboldali média és pártok körében alkalmazott, jó példa erre az egyik kereskedelmi televízióknak a szélsőséges, antiszemita és rasszista nézeteiről ismert bloggerrel, Polgár Tamással (Tomcat) készített interjúorozata, amit a televízió reggeli szórakoztató műsorában adott le könnyed beszélgetések között.

A harmadik hibás stratégia a radikális eszmék, illetve politikusok nyílt vagy burkolt formában történő támogatása. Ez a megközelítés minőségileg is más, mint a fenti két médiastratégia, itt ugyanis a médiumok maguk képviselik a szélsőségeket. Ez jellemzően a jobboldalhoz közel álló médiumokra igaz, melyek közül több a mainstream és a szélsőjobb határán mozog.

A másik hibás médiastratégia a túldramatizálás ellentéte, a szélsőjobb jelentette probléma jelentéktelenítése. Az előző stratégiához hasonlóan a bagatellizálás is káros megközelítés, mivel ezáltal a szélsőjobb és annak eszméi elfogadottá, szalonképessé válhatnak a közéletben, miközben a társadalom veszélyérzetét is csökkenti.

Ez a stratégia nem feltétlenül csak a szélsőjobboldali média és pártok körében alkalmazott, jó példa erre az egyik kereskedelmi televíziónak a szélsőséges, antiszemita és rasszista nézeteiről ismert bloggerrel, Polgár Tamással (Tomcat) készített interjúsorozata, amit a televízió reggeli szórakoztató műsorában adott le könnyed beszélgetések között.

A harmadik hibás stratégia a radikális eszmék, illetve politikusok nyílt vagy burkolt formában történő támogatása. Ez a megközelítés minőségileg is más, mint a fenti két médiastratégia, itt ugyanis a médiumok maguk képviselik a szélsőségeket. Ez jellemzően a jobboldalhoz közel álló médiumokra igaz, melyek közül több a mainstream és a szélsőjobb határán mozog.

A hibás médiastratégiák elkerülését nehezíti ugyanakkor a hazai médiaszabályozás, melynek értelmében a kiegyensúlyozott tájékoztatás követelményének meg kell felelniük a médiumoknak, vagyis a mainstream pártok mellett lehetőséget kell biztosítaniuk a radikális eszméket képviselő pártoknak és politikusainak is a hírműsorokban. Az intézményesített szélsőjobb erre hivatkozva számos alkalommal indított és nyert is pereket különböző médiumokkal szemben, ami azért is kifejezetten káros, mert ezáltal a jobboldali radikálisok a sajtó- és szólásszabadság bajnokának tűnhetnek, illetve a velük szimpatizálók körében erősítheti a mártír-effektust.

3. http://www.mediakutato.hu/cikk/2008_04_tel/05_szelsojobb_a_magyar_sajtoban

Az intézményesült szélsőjobb részben tudatos stratégia alapján, részben pedig azért, mert kezdetben a mainstream médiában való megjelenésük korlátozott volt, hozzálátott saját, alternatív médiájának kialakításához, amiben jelentős eredményeket értek el a radikálisok. A szélsőjobbnak elsősorban az interneten sikerült erős, saját hátországot építenie, ami nem független attól, hogy támogatóik között jelentős számban vannak a fiatal, iskolázottabb rétegek, illetve hogy az online világ jellegéből adódóan nehezebb korlátozni az ott megjelenő tartalmakat, mely kedvez a szélsőséges eszmék terjesztőinek.

Az internetes oldalak közül ki kell emelni a nyíltan antiszemita, cigányellenes kuruc.info-t, melyet külföldi szerverről működtetnek, és amely formálisan nem köthető szélsőjobbaldali politikai szervezetekhez, ám egyértelműen azok üzeneteit közvetíti.

Az online hírportálok közül még a barikád.hu és a hunhír.hu tartozik a jelentősebb radikális oldalak közé. Szintén interneten sugároz a szélsőjobbaldalhoz köthető Szent Korona Rádió. Az internet mellett a nyomtatott média már jóval kisebb súllyal bír a hazai radikálisok saját médiavilágában, de itt is tetten érhető az építkezés a Barikád és Kárpátia folyóiratok, a Magyar Jelen, a Nemzetőr, valamint a milliós példányszámú Hazai Pálya újság tekintetében. A magyar szélsőjobb által létrehozott alternatív médiahálózat és a közösségimédia-felületek – elsősorban a Facebook – így lehetővé teszi a radikálisok számára, hogy üzeneteiket kritika nélkül eljuttathassák támogatóikhoz, szimpatizánsaikhoz.

Összefoglalás

Ahhoz, hogy a szélsőségek erősödése az elmúlt években jelentős méreteket öltött Magyarországon, nagyban hozzájárult a hazai média gyakorlata. A sajtó egy jelentős része nem volt felkészülve a szélsőjobb jelentette kihívásra: így a túldramatizálás, a bagatellizálás vagy esetenként a nyílt támogatás eszközével élve segítette, hogy a választókhöz pontosan az a narratíva jusson el, amit a szélsőséges szervezetek vezetői kívántak. Ráadásul a magyar lakosság körében igen erős a radikális jobboldal által vallott eszmék iránti fogékonyság, a lakosság meghatározó részére olyan attitűdök, értékválasztások jellemzők, melyek összeegyeztethetőek a radikális jobboldal ideológiájával. Ez a két elem vezetett ahhoz, hogy a 2010-es évek elejére a szélsőségek mind szervezetenként, mind saját médiahálózatukat kiépítve megerősödjenek.

3

A legjobb nemzetközi gyakorlatok

3

Az elkövetkezőkben négy európai ország – sorrendben: Németország, Csehország, Svédország és Franciaország – tapasztalatait osztjuk meg az olvasókkal. Mind a négy ország más okból fontos témánk szempontjából. Németországban kiemelkedő jelentőséggel bír a szélsőjobboldal elleni küzdelem, a médiában éppúgy, mint a civil társadalomban. E négy állam közül – de valószínűsíthetően a kijelentés igaz egész Európára is – a németek fektetnek legnagyobb hangsúlyt arra, hogyan kezelje a média a szélsőségeket; számos honlap, civil kezdeményezés foglalkozik a témával.

Csehországban a szélsőjobb társadalmi támogatottsága egyelőre gyengének mondható, ugyanakkor a társadalmi környezet leginkább itt hasonlít a magyarra. A szélsőséges politikai erők mainstream politikai mozgalommá válása még nem következett be, de az egyre jobb választási eredmények okot adhatnak az aggodalomra. A fő hasonlatosság Magyarországhoz tehát nem a komoly támogatottság, hanem a témák, amelyekkel a szélsőségesek kampányolnak, kiemelten a romaellenesség és a bűnözés etnikai tartalommal való felruházása. A cseh média és civil szervezetek egyes kezdeményezései tehát arra jelenthetnek jó példát, hogyan lehet vagy lehetne szűk keretek között tartani a szélsőjobbot.

Svédország példája a „konszolidált szélsőjobb” kezeléséhez adhat útmutatást. A svéd szélsőségesek alapvetően különböznek a Kelet-Közép-Európában működő mozgalmaktól és pártoktól – nem túrik például a vállalt rasszizmust, társadalomképük is jóval befogadóbb, mint keleti társaiké. A svédországi jó gyakorlatok azt mutathatják be, hogyan érdemes a multikulturalizmus- és bevándorlás-ellenességgel szemben fellépni. Végezetül a francia példa azért releváns, mert Franciaország az egyetlen nyugat-európai állam, ahol a szélsőségesek a magyarországihoz hasonló társadalmi támogatottsággal rendelkeznek. Természetesen a politikai rendszer különbségei és a francia szélsőjobb magyar viszonyokhoz képest konszolidált volta miatt nem tükrözi a helyzet egyértelműen a hazai közállapotokat, ugyanakkor azt gondoljuk, a négy ország összehasonlításából már megfelelő mennyiségű tapasztalatot tudunk átadni a hazai újságíróknak.

3.1. Németország

3.1.1. Helyzetkép

Németországban az ország történelmi tapasztalatai miatt meghatározó téma a közéletben a jobboldali szélsőségek elleni küzdelem. Fontos kiemelni, hogy alkotmányos tilalom alá esik a nemzetiszocialista múlt jelképeinek, jelszavainak megjelenítése, illetve a Holokauszt tagadása és relativizálása is: az ilyen tartalmú megnyilvánulások azonnali büntetőjogi következményekkel járnak. Ugyanakkor Németországban is megjelent az idegengyűlölet „új hulláma” amely elsősorban a iszlám országokból, különösen Törökországból érkező vendégmunkások bevándorlók ellen irányul és a közelmúltban többször erőszakos bűncselekményekhez is vezetett. A rasszista, neonáci irányultságú mozgalmak az 1980-as évek elejétől jelentős erősödést mutattak, ekkoriban azonban a média még jóval kisebb figyelmet szentelt a jelenségnek, mint napjainkban. Eseti jelleggel tudósítottak rendezvényeikről, tüntetéseikről, a mögöttes indokok, a megmozdulások társadalomra gyakorolt hatásának elemzése még nem kezdődött meg. Ebben az időszakban ugyanis az NSZK közvéleményét és a médiát is jobban lefoglalták a szélsőbaloldali terrorszervezetek, különösen a RAF (Rote Armee Fraktion) merényletei.

A szélsőjobboldal akciói eleinte főként tüntetésekre korlátozódtak, majd a 90-es évektől megindult komolyabb, politikai jellegű szervezkedésük és intézményesülésük. A kétezres évek elejétől a figyelem egyre erőteljesebben irányult rájuk a török kisebbség ellen elkövetett rasszista háttérű sorozatgyilkosságokat (ún. „Döner-Mörder”) követően. Napjainkban a szélsőjobboldal főként a keleti tartományokban mutat erősödést és politikai szervezettséget, ahol több helyen a tartományi parlamentben is helyet foglalnak a Német Nemzeti Demokrata Párt (NPD) képviselői. A szélsőségek elleni küzdelem szakirodalma Németországban rendkívül gazdag és folyamatosan bővül. Mind a politikai pártok, mind a civil szervezetek, illetve az akadémiai szféra is figyelmet fordít a rasszizmus, a kirekesztés elleni kutatásokra és felvilágosító kampányokra, beleértve az újságírók felkészítését is az ilyen tartalmú hírek interpretálására. Az alábbiakban az utóbbiak közül mutatunk be néhány gyakorlatot⁴.

4. A felsorolt legjobb gyakorlatok, tapasztalatok bemutatásához Toralf Staud, a Die Zeit szerkesztőjének cikkét „Rövid tanácsadó újságíróknak: Hogyan bánjunk a szélsőjobboldallal?,” illetve a Friedrich Ebert Alapítvány 2006. decemberi müncheni konferenciájáról szóló tudósítást használtuk forrásként. A felhasznált anyagok az alábbi linkeken érhetők el:

<http://www.bpb.de/politik/extremismus/rechtsextremismus/41688/ein-kurzer-ratgeber-fuer-journalisten>
<http://www.journalistenakademie.de/index.php?p=76>

3.1.2. A német gyakorlat

Ne értékeljük túl, se alul a szélsőjobb jelentőségét!

A szélsőjobboldal képviselői nem feltétlenül képzetlenek: pártjaik, csoportjaik gyakran jól szervezettek, következetes világgéppel és stratégiával. Az újságírónak meg kell ismernie, majd valóságként be kell mutatnia a céljait és a működésüket. A szélsőjobboldali csoportokkal találkozva azonban természetesen sok tévhitel is szembesülünk. Ezeket tapasztalva ne essünk abba a hibába, hogy kizárólag a neveltségükre fókuszálunk – ez éppoly káros, mintha felnagyítanánk a fenyegetést, túlzott félelmet ébresztve olvasóinkban.

Legyen korrekt a hozzáállásunk, de ne barátokozunk!

Megfelelő színvonalú tudósítást az alanyokkal való kontaktus nélkül nem lehet készíteni, komoly dilemma azonban, hogyan közeledjen hozzájuk az újságíró – például egy interjú során. A német gyakorlat arra figyelmeztet, hogy ne feledjük: ebben az esetben nem azért beszélgetünk, mert fontos, hogy „hallgattassék meg a másik oldal is”. Másképpen fogalmazva: ne keltsük azt a benyomást a tudósításban/interjúban, hogy az egyszerűen a demokratikus diskurzus bemutatásának része. Erre nem csupán a nyomtatott sajtó, hanem a televízió-és rádióműsorok munkatársainak is ügyelnie kell: Németországban szélsőjobboldali politikusokat meg lehet hívni a műsorokba, de ügyelnek arra, hogy ne ültessék őket egy asztalhoz a többi párt képviselőjével vitaműsorokban. Ha pedig interjút készítenek egy szélsőjobboldali politikussal, alaposan felkészülnek, és nem engedik, hogy a vendég „uralja”, irányítsa a beszélgetést. Az interjúalannal ugyanakkor korrektségre kell törekedni, s a kritikus attitűd mellett ügyelni az udvariasságra is. A nyomtatott sajtó számára készülő beszélgetéseknek érdemes hivatalos helyszínt választani. A német újságírók nem hívják kávézni, sörözni interjúalányaikat, mert egy ilyen gesztus a szalonképesség benyomását kelti a nyilvánosság felé is.

Érdeklődünk és legyünk nyitottak, értéksemlegesség nélkül!

Ha egy újságírónak a szélsőjobboldal valamely kijelentésével, akciójával kell foglalkoznia, Németországban nem riad vissza a képviselőkkel, aktivistáikkal való találkozástól. Egy arany szabályt azonban betartanak: türelmesen kérdezni, kérdezni, kérdezni! Ilyen esetben a német riporterek fáradhatatlanok, minden egyes homályosabb félmondatra visszatérnek, a beszélgetőpartnert annak kifejtésére kényszerítve! A tapasztalatok szerint ugyanis előbb-utóbb még a legdörzsöltebb politikusok is elfáradnak, s önellentmondásokba keverednek, esetleg teljesen egyértelmű rasszista kijelentést tesznek, náci zsargont használnak. Németországban ügyelnek arra, hogy ne vigyenek személyes érzelmeket és indulatokat a beszélgetésbe, ez csökkentené hatékonyságunkat. A kérdéseik ugyanakkor értéktelítettek, a válaszokat pedig folyamatosan elemzik, rámutatva az ellentmondásokra.

Csak értékeléssel és értelmezéssel idézzünk!

A szélsőjobboldaliak sokszor ugyanazokat a kifejezéseket használják, mint a közélet többi szereplője, egy-egy szó alatt azonban gyakran teljesen mást értenek. A német újságírók nem felejtik el, hogy a legtöbb populista politikus gyakran alkalmaz olyan megfogalmazásokat, amelyeknél lehet olvasni a sorok között, egyértelmű rasszizmussal, gyűlöletkeltéssel azonban mégsem vádolhatóak meg. Ezért nagyon veszélyes kommentár nélkül idézeteket közölni képviselőiktől. Ha például a „német emberek” kifejezést használják, mindig rá kell mutatni, hogy esetükben ez hogyan is értelmezendő. Sok esetben ugyanis a szélsőségesek kirekesztő nemzetfogalmat használnak: a „német ember” nem német állampolgárt, hanem „nem bevándorlót” és „nem kisebbséget” jelent.

Tekintsünk a bűncselekményekre társadalmi ügyként is!

Ha Németországban olyan bűncselekményről tudósítanak, amely valamilyen vonatkozásban kapcsolódik a szélsőjobboldalhoz, kisebbségekhez, akkor az ügyben kiadott rendőrségi közleményeket mindenképp társadalmi kontextusba helyezik, mintegy értelmezik az olvasók számára. A szélsőjobboldali csoportok és a hozzájuk kapcsolódó média rendszerint megteszi ezt a saját felfogása alapján, ám fontos, hogy ne csak az ő interpretációjuk jelenjen meg a nyilvánosság előtt.

Fókuszáljunk a veszélyes attitűdökre, ne általánosságban a „szélsőjobboldalra”!

Megtévesztő kizárólag a szélsőjobboldalt emlegetni az idegengyűlölet, az antiszemitizmus, az antidemokratikus nézetek, a diktatúrapártiság kapcsán. Ez ugyanis azt a benyomást kelti, mintha ezek a jelenségek kizárólag egy jól körülhatárolható politikai meggyőződéshez, netán párthoz kötődnének. Az újságíróknak inkább magukra a jelenségekre kell fókuszálniuk, amelyek a társadalom jóval szélesebb rétegeiben találunk visszhangra, mint ahányan kifejezetten a radikális jobboldal hívének vallják magukat. Az újságírók pontosan gondolják végig, mielőtt ezzel a témával elkezdene foglalkozni, hogy a különböző ilyen tartalmú híreket hogyan kívánják bemutatni, és annak milyen hatása lehet a közvéleményre.

A szenzációhajhász tudósítások ártanak!

A túlzottan szenzációhajhász tudósítások egy-egy bűncselekményről, amelyet (feltehetően) bevándorlók követtek el, kontraproduktívak, mert arra hívják fel a figyelmet, hogy idegenek a tettesek, és nem pusztán magát a cselekményt ítélik el, függetlenül az elkövetők kilététől.

Kövessük végig az ügyeket!

Egy-egy nagyobb érdeklődést kiváltó eseménynél végig kellene követni az ügy kimenetelét, bűncselekmények esetén a bíróság szakasztis. A ezzel kapcsolatos pontos értesülések fontosak az előítéletek elleni küzdelemben és a jogtudatosság növelésében is. A szélsőjobboldallal, vagy a szélsőjobboldal által tematizált ügyekkel foglalkozó újságírókat gyakran a helyi lakosság helyezi nyomás alá, mondván, rossz fényt vet városukra vagy közösségükre az ilyen tartalmú hír.

Egyes tapasztalatok szerint még gyakoribb probléma, hogy az újságírók fenyegetve érzik magukat, ha nyíltan vállalják, hogy ilyen témával foglalkoznak. A megfelelő, tárgyilagos tudósítás azonban rendszerint nem jelent veszélyt –ennek technikáit az újságíróknak el kell sajátítaniuk.

Mutassunk be pozitív példákat az integrációra!

A hírek jelentős része a kisebbségeket negatív kontextusban emlegeti, beilleszkedési problémáikra, kulturális különbségeikre, bűncselekményekre fókuszálva. A német gyakorlat szerint törekedni kellene arra, hogy a pozitív példákból is hír „készüljön”: a sikeres integráció eseteinek meg kellene jelennie a médiában.

Összefoglalás

Németországban komoly elméleti és gyakorlati háttere van a szélsőjobb elleni fellépésnek. A német újságírók törekszenek arra, hogy munkájuk során ne értékeljék túl vagy alul a szélsőjobb jelentőségét, hogy hozzáállásuk korrekt és nyitott, de értéktelített és a támogatás látszatát is elkerülő legyen. Legfontosabb „gyakorlatuk” azonban, hogy nem hagyják a szélsőjobb üzeneteit kritika nélkül, az elhallgatás helyett a kritikai újságírással lépnek fel az extrémizmus ellen.

3.2. Csehország

3.2.1. Helyzetkép

A 2009-ben betiltott, majd a Dolgozók Szociális Igazságosságának Pártja (csehül: Dělnická Strana Sociální Spravedlnosti, DSSS) névre átkeresztelt szervezet a legerősebb szélsőjobb oldali erő Csehországban. A párt 2010-ben 1,14 százalékot ért el az országgyűlési választásokon⁵, ezzel nem került a parlamentbe, 2012-re azonban megduplázta népszerűségét⁶. A párt magasabb rangú tisztségviselői közül többeket vádoltak meg azzal, hogy kapcsolatban állnak neonáci csoportosulásokkal, köztük tartozik a párt prágai vezetője is⁷. A Tomas Vandas által vezetett politikai csoportosulás klasszikus anti-establishment pártként jellemezhető, szlogenjük szerint az egyszerű emberek érdekeit képviselik a korrump politikai elittel szemben. A párt nem hasonlítható a magyarországi szélsőségekhez alacsony támogatottsága miatt, ugyanakkor a DSSS által „képviselet” ügyek nagyfokú átfedést mutatnak azokkal a témákkal, amelyekkel a magyarországi szélsőségek igyekeznek mobilizálni szavazóikat.

5. <http://parties-and-elections.eu/czechrepublic.html>

6. <http://library.fes.de/pdf-files/id-moe/09347.pdf>

7. <http://www.novinky.cz/domaci/159216-delnickou-stranu-ovladli-neonaciste.html>

ADSSS programja meglehetősen eklektikus képet fest. Míg 2003-ban a párt egy sajtóközleménye szerint⁸ a program mintájául a cseh kommunista párt programja szolgált, 2008-ban már Tomas Vandas és pártja markánsan antikommunista hangot ütött meg. Bár első parlamenti választásán a párt meglehetősen gyenge, kevesebb mint 1 százalékos eredményt ért el, már ekkor jelentős figyelmet kaptak egy jelentős roma kisebbséggel rendelkező városban (Litvínov) zajló romaellenes zavargások megszervezése miatt.

A DSSS leghatékonyabb módszere a szavazatszerzésre a cigányellenesség. A párt által szervezett romaellenes tüntetéseken és megmozdulásokon ugyanis rendszeresen vesznek részt olyan szavazók is, akik nem tartoznak a DSSS táborába.

3.2.2. A cseh gyakorlat

Ne kezdeményezzünk általános tiltást, ez eredménytelen eszköz!

A cseh szélsőjobboldali párt ellen 2009-ben a kormány kérvényt adott be a bíróságnak a párt betiltására, amit a cseh Legfelsőbb Bíróság elutasított, mondván, hogy az indoklás nem volt megfelelően kidolgozott, az nem bizonyítja, hogy a párt – amely akkor még csak Munkások Pártjaként (Dělnická Strana) működött – alkotmányellenesen működne. A kisebbségek elleni, 2009-es erőszakos támadásokat követően⁹ azonban a betiltásra újabb igény született, és a cseh kormány egy jobban dokumentált, részletesebb indoklással ellátott beadvánnyal fordult a bírósághoz. A Legfelsőbb Bíróság 2010 decemberében-februárjában tárgyalta az ügyet, és helyt adott a kérvénynek: főként ideológiai okokból tiltotta be a párt működését. A betiltás eredménytelen voltát azonban kiválóan jelzi, hogy a párt a programjában végrehajtott, nem lényeges módosításokat követően ugyanazzal a személyi állománnyal, imázssal és üzenetekkel lényegében azonnal újjáalakult új néven, és a betiltás óta megkétszerezte szavazói számát. A betiltás tehát amellett, hogy az újságírók számára nem elérhető cél, nem is megfelelő eszköz a szélsőségesek visszaszorítására.

Leplezzük le a náci múltat!

A cseh sajtó meglehetősen korán kiderítette, hogy a DSSS bizonyos tagjai vállaltan neonáci, militáns csoportokból rekrutálódnak. A leleplezés¹⁰ nem is ütközött nehézségekbe, hiszen többen olyan csoportokba tartoztak, amelyek nemzetközi neonáci jellege miatt főként interneten szerveződnek, esetenként fényképpel dokumentálva a találkozókat. A neonáci múlt leleplezése önmagában ahhoz nem elegendő, hogy egy párt alól véglegesen kirántsa a szőnyeget, azonban az látható, hogy Csehországban a Dolgozók Pártja nem tudott a parlamentbe jutáshoz megfelelő számú szavazatot szerezni, népszerűségük még jelenleg is csak 2% körül mozog. A tényfeltárók tehát azt elérték, hogy a DSSS ne tudjon széles tömegekhez szólni, hiszen számukra a számukra a náci ideológiával való szembesülés elfogadhatatlan.

8. http://www.delnickastrana.cz/archiv_2003.htm

9. http://en.wikipedia.org/wiki/V%C3%ADtkov_arson_attack_of_2009

10. <http://parties-and-elections.eu/sweden.html>

A cseh példa azt mutatja, hogy a magyar újságíróknak is aktívabbnak kellene lenniük a szélsőséges politikusok múltjának felderítésében, ez ugyanis eltántoríthatja a kevésbé radikális szavazókat a szélsőjobboldal támogatásától.

Csak akkor utaljunk származásra, ha ez valóban fontos!

Magyarországon is rendkívül gyakran találkozunk olyan bűnügyi tudósításokkal, amelyekben kiemelt szerepet kap az elkövetők bőrszíne, származása. Mindez igaz Csehországban is, azonban az újságírók ez iránt fogékony része kifejezetten törekszik arra, hogy kizárólag akkor emelje ki ezt az adatot, ha van bármiféle relevanciája – hiszen a többséghez tartozó, „fehér” cseh bűnelkövetők kapcsán sem szokás kiemelni a származást. Releváns lehet a származás kiemelése például abban az esetben, ha valaki kirekesztés áldozata lett, de egyáltalán nem releváns abban az esetben, ha például egy bűncselekmény kapcsán a nyomozás már lezárult – ilyenkor ugyanis a bőrszín vagy származás emlegetése kizárólag a sztereotípiák megerősítését szolgálja. Az újságíróknak tehát a lehető legtöbb esetben kerülniük kell a származás említését.

Kerüljük az általánosítást!

Társadalmi csoportokkal kapcsolatos általánosítások gyakran anélkül válhatnak az emberek által széles körben elfogadott „igazságokká”, hogy azoknak valódi relevanciája lenne. Magyarországon ennek eklatáns példája a „legtöbb cigány segélyből él”, illetve a „segélyből jobban lehet élni, mint munkából”, hamis üzenete. A szélsőjobboldali eszmék ellen fellépő cseh újságírók törekszenek arra, hogy munkájuk során kizárólag olyan, egy egész társadalmi csoportra jellemző jelzőket használjanak, amelyek valóban megállják a helyüket (például: ebben a régióban nagy a szegénység/magas a munkanélküliség), és ezzel ne befolyásolják hamisan a cseh közvéleményt. A sztereotípiákat, különös tekintettel a hamis sztereotípiákra, érdemes minden esetben kerülni, illetve tájékozódni azok valóságtartamáról. Még akkor is, ha azok már rögzült „igazságokként” élnek az emberek többségének tudatában.

Összefoglalás

A csehországi szélsőjobb erősödésére nem volt adekvát válasz a szélsőjobboldali párt betiltásának kezdeményezése, sőt, ez leginkább fölösleges hírverést biztosított a párt számára. Ehelyett pozitív gyakorlatként a társadalomban rögzült – illetve a szélsőségesek által rögzíteni kívánt – sztereotípiák elleni küzdelemre helyezik a hangsúlyt a cseh újságírók, kerülve az általánosítást vagy a származásra való fölösleges utalást. A radikális politikusok náci múltjának bemutatása pedig hatékony eszköz arra, hogy a társadalomban szalonképtelenné tegyék ezeket a szereplőket.

3.3. Svédország

3.3.1. Helyzetkép

Szemben a csehországi intézményesült szélsőjobbal, a svédországi társaik 1995 és 2010 között sikeresen hajtottak végre egy mérsékelt fordulatot, amelynek eredményeképpen a Svéd Demokraták (svédül: Sverigedemokraterna, röviden: SD) 2010-ben 339 ezer szavazattal (ez az összes voks 5,7 százaléka) bekerültek a parlamentbe¹¹. Mindez azt jelenti, hogy a neonáci gyökerű párt 2010-re sokkal inkább a nyugat-európai példák – így az osztrák Szabadságpárt vagy a francia Front National – programját és politikáját vette mintául, lassan elhagyva programjából és üzeneteiből a faji alapú rasszizmust és a neonácikra jellemző beszédmódot, illetve megjelenést. Ennek köszönhetően klasszikus nyugat-európai, a magyarországi vagy a csehországi szélsőjobbhoz lényegesen mérsékeltebb párt jött létre, amely 2010-ben 20 képviselővel jutott a törvényhozásba. Mindez azonban nem jelenti, hogy a Svéd Demokratákat ne kellene szélsőséges pártként kezelni, politikájuk alapköve ugyanis ugyanaz az idegengyűlölet és jobboldali populizmus, amely a többi, az elmúlt években sikereket elért politikai szervezeté is.

A svéd demokraták is elsősorban a fiatal és kiábrándult szavazók körében népszerűek, főként azok között, akiknek elegendő van a mainstream pártokból¹². Szintén fontos megjegyezni, hogy az SD alternatív médiát épített ki az interneten és a közösségi médiában, ez az üzeneteik terjedésének elsődleges felülete. A Svéd Demokraták elsődleges szavazatszerző ereje a bevándorlás elutasításában rejlik. Az SD az egyetlen olyan svéd párt, amely nem rendelkezik integrációs programmal, mélyen elutasítják a korábbi, általuk bukásnak és „vakmerőnek” ítélt svéd bevándorlás-politikát. A párt elutasítja a multikulturalizmust, de elfogadja – és ez határa is a szélsőségeknek – a többitnikumú, de kulturálisan asszimilálódott társadalom képét. A bevándorlás-ellenességnek komoly határt szabhat az is, hogy a párt tagjainak 14 százaléka külföldön született, és a jelöltjeik egy jelentős része is bevándorló háttérrel vágott neki a 2010-es választási küzdelemnek.

Annak ellenére, hogy szavazói elsősorban a fiatalok közül kerülnek ki, az SD – hasonlóan a cseh szélsőjobbhoz – kiemelt figyelmet fordít az idősekre, akik számára adócsökkentést, az életszínvonal növelését és a kárukra elkövetett bűncselekmények szigorúbb büntetését ígéri. Családképük konzervatív, elutasítják az egynemű párok örökbefogadását, kulturálisan pedig a hagyománytisztelet és a hagyományt őrző események, intézmények támogatása jellemzi a pártot, szembeállítva a multikulturális értékekkel.

Ahhoz, hogy megértsük a média reakcióját az SD közéleti jelenlétére, elsősorban a svéd társadalom sajátos attitűdjeit kell átlátunk. Annak ellenére, hogy a multikulturalizmusról szóló vita az elmúlt években Európában holtpontra jutott, illetve a skandináv országok elkötelezettsége is átalakult a tolerancia iránt, még mindig elmondható, hogy Svédországban

11. <http://parties-and-elections.eu/sweden.html>

12. <http://www.opensocietyfoundations.org/voices/social-media-and-the-rise-of-the-far-right-in-sweden>

erős maradt a szélsőjobboldali radikalizmus elutasíthatósága. Mindez azért fontos, mert egy ilyen társadalmi közegben a szélsőségekkel szemben folytatott minden stratégiára fogékonyabbak az emberek, legyen szó akár a radikálisok kizárásáról a közéletből vagy éppen egy általános média-bojkottról a választási kampányban. A problémát érintő vizsgálatok a radikálisok legfontosabb témájának a bevándorlók integrációs, beilleszkedési ügyeit tartják. Az értékelések egy része arra hívja fel a figyelmet, hogy az együttélés és az integráció kérdésével a nyilvánosság rendszeresen és kellő mélységben foglalkozott, amivel jelentősen csökkentették az előítéletek megerősödésének lehetőségét. A másik, ennél kritikusabb álláspont szerint a bevándorlókkal kapcsolatos beszámolók és riportok pont az érintett bevándorlókat nem szólaltatták meg, csak az általuk generált feszültségeket nagyították fel, amivel, ha áttételesen is, az SD érdekeit szolgálták.

Összességében azonban elmondható, hogy egy jól strukturált nyilvánosságban, ahol alapvetően magas a politikai hírek fogyasztóinak aránya és magas a társadalmi problémák iránti érdeklődés, egy kirekesztéssel kampányoló párt lehetőségei jelentősen kisebbek, mint más körülmények között. A 2010-es kampányban és az azóta eltelt években is a nyilvánosságban különösen nagy súllyal szerepelnek a más országokban sokszor csak a szélsőségek által tártalt problémák. Így a közszolgálati csatornáktól a kereskedelmi adókon át a nagy olvasottsággal rendelkező helyi lapokig olyan tényfeltáró riportok jelentek meg, amelyben alapvetően sikerrel mutatták be ennek a jelentős számú közönségnek a hétköznapijait és problémáit¹³.

3.3.2. A svéd gyakorlat

A szélsőséges politikusokat ignorálhatjuk, a szavazóikat nem!

Sokan arra számítottak, hogy a szélsőségek által képviselt medianapirend és tematika meghatározza majd a svéd választási kampányokat és a pártközi együttműködések lehetőségeit. A meghatározó agytrösztök elemzése szerint az SD a nyilvánosságban elsősorban azzal próbálta meg sarokba szorítani a parlamenti pártok többségét, hogy jelentősen csökkentsék a bevándorlók szociális támogatását. Az alapvetően költségvetési kérdésben azonban a konzervatív, liberális és szociáldemokrata pártok sikerrel szorították karanténba az SD-t, amely a nyilvánosságban is egyértelműen érzékelhető volt. 2011 után a szélsőségek hiába számítottak arra, hogy meghatározó szereplőkké válhatnak a legfontosabb szakpolitikai kérdések eldöntésében. A parlamenti pártok és az egyértelmű társadalmi tiltakozáshullám ellehetetlenítette ezt a próbálkozásukat. A svéd pártok stratégiája tehát az, hogy a szélsőségek véleményét és szakpolitikai javaslatait figyelmen kívül hagyják, a szavazóikat azonban nem: számukra megpróbálnak alternatív programokat készíteni. azonban nem: számukra megpróbálnak alternatív programokat készíteni.

Korlátozott karantén alkalmazása sikeres lehet!

A sajtóorgánumok csak nehézkesen tudtak alkalmazkodni a Svéd Demokraták egyéb pártok által kezdeményezett kirekesztéséhez.

13.<http://www.szuveren.hu/archiv/tarsadalom/a-sved-politika-es-a-szelsosegesek>

Egyrészt kénytelenek voltak tudósítani az olyan botrányokról, amelyek méltán tartottak igényt országos, sőt, sokszor európai szintű érdeklődésre. Az utóbbi időszakban ilyen volt például a svéd–izraeli Davis-kupa találkozó, ahol a találkozó ideje alatt Malmö utcáit svéd szélsőségesek lepték el. A fiatalokból álló csoportok antiszemita jelszavakkal zavarták meg a sporteseményt egy olyan városban, ahol a bevándorlók száma hagyományosan az egyik legmagasabb¹⁴.

A parlamenti pártok SD-t kirekesztő akciójának későbbi sikeréhez azonban hozzájárulhatott a média is, főként, mikor az egyébként ellentétes politikai oldalon álló pártok erőkegy liberálisnak mondható bevándorlási reformot fogadtak el. Az új törvény lehetővé tette például a hivatalos papírokkal nem rendelkező menekültek számára, hogy sürgős esetekben hozzáférjenek az ingyenes egészségügyi ellátáshoz vagy gyermekeiket állami oktatási intézményekbe írassák. A pártok közös akciója tehát megakadályozta, hogy az SD legfontosabb témájában minimális sikert tudjon elérni a nyilvánosságban.

A média az SD tevékenységéből elsősorban a rasszista attitűdöt emelte ki. 2010 után ez a stigmatizáció hozzájárult ahhoz, hogy a jelenséget a svédek többsége ne egy „nemzetféltő” vagy éppen „hagyományőrző” politikai pózként ismerje meg. A kampány idején például a posta megtagadta a választási szórólapok kézbesítését, illetve az országos média nem közölte a párt hirdetéseit. Ilyen akciókkal az SD-t védekezésre kényszerítették, igaz, a karantén megnövelte a párt tevékenysége iránti érdeklődést is.

Dolgozzunk ki etikai kódexet!

A skandináv ország sajtótanácsa az ezredforduló után megalkotta etikai kódexét, amelyet az ahhoz önkéntesen csatlakozott tagok kötelesek tiszteletben tartani. Amennyiben a Svéd Médiatanács megállapítja, hogy egy újság megsértette az etikai kódex előírásait, írásbeli határozatának közzétételére és közigazgatási bírság megfizetésére kötelezi annak kiadóját. A rendszeren belül fontos önszabályozási fórum tehát a Svéd Médiatanács, amely „a tartalom-előállítás – ideértve a hagyományos és internetes újságírást, valamint a rádió- és televízióműsor előállítását is – területén kap szerepet. A Médiatanács a legjobb gyakorlatok gyűjtésével és irányelvek kialakítása segítségével etikai kódexet készít és tartat be.”¹⁵ A radikális pártok által hangoztatott szélsőséges eszmék térnyerése szempontjából fontos, hogy a Sajtóetikai Kódex tartalmaz személyiségvédelemre vonatkozó rendelkezéseket, amelyek azonban meglehetősen általános megfogalmazásúak, és a szóhasználat alapján inkább csak ajánlás jellegű szabályok¹⁶. Ezen kívül a sajtószabadságról szóló törvény 7. fejezetének 4. és 5. szakasza sorolja fel azokat a bűncselekményeket, amelyek a törvénybe ütköznek. Ilyen például a népesség egy csoportja elleni uszítás, vagy más csoportok elleni uszítás a fajra, színre, nemzetiségre, etnikai származásra, vallásra vagy nemi orientációra hivatkozva¹⁷. A svéd újságíróknak tehát tartaniuk kell magukat a kódex előírásaihoz, ami hatékony eszköz lehet a szélsőségek megfékezésére.

14. <http://www.mazsihisz.hu/2009/03/23/sved-szegyen-%E2%80%93izrael-ellenes-tuntetesbe-torkollott-a-davis-kupa-viadal-1106.html>

15. <http://www.akti.hu/dok/fuzet57.pdf>

16. Code of Ethics for the Press, Radio and Television

17. http://mediatorveny.hu/dokumentum/105/EU_tagallamokbol_szarmazo_peldak.pdf

Összefoglalás

A svéd újságírók a „mérsékelt szélsőjobb” ellen korlátozott karantént alkalmaznak, amely sikerét annak köszönheti, hogy az országban nem következett be – és ennek köszönhetően valószínűleg késleltetve is fog bekövetkezni – a szélsőségesek áttörése. A svéd mainstream pártok stratégiája ugyanakkor az, hogy bár a szélsőségesek véleményét és szakpolitikai javaslatait figyelmen kívül hagyják, a szavazóikat azonban nem: számukra megpróbálnak alternatív programokat készíteni. Emellett a média munkatársai komolyan veszik és tartják magukat a nagy gonddal megalkotott etikai kódexhez is.

3.4. Franciaország

3.4.1. Helyzetkép

Franciaországban több évtizedes múltra tekint vissza az intézményesült szélsőjobboldal a Front National (Nemzeti Front, FN) párt képében. A pártot 1972-es alapítását követően egészen 2011-ig Jean-Marie Le Pen vezette, ezt követően pedig lánya, Marine Le Pen irányítja a szélsőjobboldali politikai szervezetet. A párt értékrendjét a francia nacionalizmus, a gazdasági protekcionizmus, az euroszkepticizmus, valamint a bevándorlás- és – ezen belül lehangsúlyosabban – az iszlámellenesség határozza meg. E két utóbbi ideológiai elem az utóbbi években még inkább előtérbe került és jelenleg is stratégiai szerepet játszik a párt irányvonalában. Ennek részeként a FN olyan társadalmi csoportokat is igyekszik megszólítani, mint a melegek vagy a zsidó közösség tagjai, melyek általában a szélsőjobboldal célkeresztjében állnak. Az e mögött meghúzódó tudatos politikai döntést erősíti, hogy korábban maga Marine Le Pen is homofób, antiszemita kijelentéseket tett, az elmúlt időszakban azonban tartózkodik az efféle megnyilvánulásoktól. Mindezt azért, mert ezen csoportok körében is építeni lehet az iszlámellenességre. Hasonló megfontolásból a nők szavazatainak megszerzésére is törekszik a párt, a fiatalokat pedig azzal igyekszik megnyerni, hogy a párt vezetői egy progresszívebb, kevésbé konzervatív képet igyekeznek sugározni magukról, mint ami a párt korábbi konzervativizmusából következne.

A Front National elmúlt évtizedben elért választási eredményei azt jelzik, hogy a francia szélsőjobb számottevő támogatottsággal rendelkezik az országban: a 2002-es elnökválasztáson 16,9%-ot, 2007-ben 10,4%-ot, 2012-ben pedig csaknem 18%-ot kapott a Front National elnökjelöltje. Az elnökválasztással azonos évben megrendezett nemzetgyűlési választásokon pedig 2002-ben 11,1%-ot, 2007-ben 4,3%-ot, illetve 2012-ben 13,6%-ot szerzett a párt, törvényhozási képvisellete azonban – a francia választási rendszer jellegzetessége miatt – igen korlátozott, 2012-ben 2 képviselőt küldhettek a Nemzetgyűlésbe. A párt jellemzően gyengébben szerepel az európai parlamenti választásokon (1999-ben 5,7%-ot, 2004-ben 9,8%-ot, 2009-ben pedig 6,3%-ot értek el), ám az európai választás arányos jellege miatt ennek ellenére a legutóbbi három ciklusban 5, 7, illetve jelenleg 3 képviselővel rendelkeznek az EP-ben. Vagyis a Front National azoknak a szélsőséges pártoknak a táborát gyarapítja, melyek európai és nemzeti szinten is parlamenti képvisellel rendelkeznek.

A párt politikai befolyását, jelentőségét a média és a mainstream pártok a Front National karanténba zárásával kívánták marginalizálni, ez a stratégia azonban nem bizonyult eredményesnek. A médiából való kiszorítás nem akadályozta meg az FN által népszerűsíteni kívánt eszmék terjedését. Épp ellenkezőleg, a francia, keresztény identitás erősítése, illetve a bevándorlás-ellenesség a konzervatív jobboldali UMP párt kommunikációjában és stratégiájában is megerősödött 2007-től kezdődően, sőt, még a francia baloldal is idegenkedik attól, hogy túlzottan bevándorlóbarátként mutakozzon, attól tartva, hogy ebből az imázból politikai ellenfelei előnyt kovácsolhatnak. A NF köré vonni kívánt „cordon sanitaire” így azzal a negatív következménnyel járt, hogy hozzájárult a szélsőséges, iszlám- és bevándorló-ellenes gondolatok elfogadottá válásához.

3.4.2. A francia gyakorlat

Mutassuk be a felkészületlenséget, szakmai hibákat!

A francia gyakorlat szerint a médiának állandóan törekednie kell a szélsőjobboldal inkompetenciájának, szakmai hiányosságának, felkészületlenségének bemutatására. Ez már csak azért is működhet hatékony gyakorlati eszközként, mert a radikális pártok jellemzően túlzottan leegyszerűsített válaszokat próbálnak adni bonyolult társadalmi problémákra. Az egyszerű, jól hangzó és egyúttal könnyen befogadható üzenetek mögött azonban nincs megvalósítható, kidolgozott koncepció. A párt egyes programpontjaira rákérdezve, a konkrét megvalósítás problémáira irányítva a figyelmet kell leleplezni a szélsőjobboldal inkompetenciáit az adott ügyekben, egyúttal nevetségessé, hiteltelenné is lehet tenni őket. Ehhez azonban elhivatottság és magas szintű szakmai felkészültség szükséges az újságírók részéről.

Tegyük nevetségessé a szélsőjobbot!

Az irónia és a humor is hatásos eszköz lehet a szélsőjobb kezelésének. Például a Franciaországban működő Les Indivisibles nevű szervezet tudatosan a humor és az irónia segítségével küzd a szélsőséges eszmék, a rasszizmus és a sztereotípiák ellen. A szervezet 2009 óta minden évben ironikus, az Oscar-díjátadó paródiájához hasonlítható díjátadót rendez, melynek keretében az elmúlt év legrasszistább, legkirekesztőbb kijelentéseit tevő közszereplőit „díjazzák”, hangozzanak el azok politikusok, újságírók vagy művészek szájából. Az eszköz előnye, hogy nem csak a politikusokra koncentrál, hanem a közvéleményt irányító újságírók, közszereplők munkájára, viselkedésére is hatást gyakorolhat.

Formáljuk a közvéleményt!

A mainstream pártok és a szélsőjobb kapcsán emlegetett jó-rossz dichotómia nem működik, már csak azért sem, mert a szélsőjobb által képviselt egyes ideológiai elemek elfogadottá, legitimé váltak a közvélemény egy jelentős részének szemében.

Ezért nem elégséges az új megoldások keresése során csupán a radikális pártokra és azok politikusaira koncentrálni, hiszen szélsőjobboldali nézeteket nem csak szélsőséges pártok és képviselők vallhatnak. A szélsőjobboldalnak a mainstream pártokra és médiára, valamint a közvéleményre gyakorolt hatására kell fókuszálni, és olyan megoldásokat érdemes találni, amelyek következtében a radikális és kirekesztő gondolatok még közvetett formában sem jelennek meg a többi párt és a média kommunikációjában. Ilyen lehetséges eszköz lehet, ha a korábban már említetteknek megfelelően tényalapon vizsgálják és vitatják meg a szélsőjobb által felvetett problémákat, és ezek alapján hiteltelenítik az ezekre adott radikális válaszokat.

Teremtsünk közösséget!

A média-megjelenésre, kampányokra és figyelemfelkeltő akciókra nagy hangsúlyt helyező civil szervezeteknek komoly szerepük lehet a berögzült előítéletek lebontásában. Jó példa ismét csak a Les Indivisibles nevű egyesület, amelyet fiatal emberjogi aktivisták alapítottak. A rasszista, idegenellenes megnyilvánulásokat folyamatosan figyelemmel kísérő szervezet számos módszert alkalmaz a szélsőjobboldal feltartóztatására: oknyomozó riportokat készít, rendszeresen megszólaltat bevándorlókat, hogy tapasztalataikról beszámoljanak, cikkeket publikál a témában.

Összefoglalás

Franciaországban a szélsőjobb elleni küzdelem „legjobb gyakorlatai” a felkészületlenség leleplezésére és a nevétségessé tételre épülnek. A szélsőségesek válaszai bizonyos társadalmi problémákra ugyanis gyakran leegyszerűsítő, valódi tartalmat nélkülöző válaszok. Ezt kifigurázva könnyen bemutatható a választóknak, mennyire káros a szélsőségesek politikája. Az irónia és a humor is hatásos eszköz lehet a szélsőjobb kezelésének. A Franciaországban működő Les Indivisibles nevű szervezet minden évben ironikus, az Oscar-díjátadó paródiájához hasonlítható díjátadót rendez, melynek keretében az elmúlt év legrasszistább, legkirekesztőbb kijelentéseit tevő közszereplőit „díjazzák”.

4

Javaslatok a magyar újságírók számára

Az elmúlt években Magyarországon vita bontakozott ki arról, hogyan érdemes a médiának a szélsőségekkel foglalkoznia, hogyan kezelhetné megfelelően ezt a témát a hazai sajtó. Ahogyan a fenti nemzetközi példák mutatják, nincsen egységes, minden társadalmi közegeben megfelelően működő gyakorlat a szélsőségekkel szemben. Ugyanakkor vannak olyan objektív kritériumok – például az újságírói felkészültség –, amelyek alapján összeállíthatunk egy javaslatcsomagot a hazai média munkatársai számára. A fejezet általános elvek és konkrét javaslatok gyűjteményét tartalmazza, amelyek hozzájárulnak ahhoz, hogy a szélsőséges eszmék és nézetek terjedését korlátok közé szorítsák, és a médiafogyasztók egy kritikus, de objektív szemléleten keresztül értesüljenek a szélsőségesek tevékenységéről.

4.1. Általános elvek

A Magyar Újságírók Országos Szövetségének Etikai Kódexe a következő előírásokat tartalmazza:

2.1.1. fejezet: *„Az újságírónak tiszteletben kell tartania az emberi jogokat. Nem kelthet gyűlöletet, nem szólíthat fel rasszista megkülönböztetésre népek, nemzetek, nemzetiségek ellen. Vallása, felekezeti hovatartozása, neme, testi, szellemi vagy lelki állapota, mássága, életkora, életmódbeli, életviteli különbözősége miatt senkit sem becsmérelhet, nem terjeszthet senkiről rágalmakat.”*¹⁸

4.4. fejezet: *„Az újságíró nem maradhat semleges, ha a demokratikus értékek védelméről van szó. Kötelessége fellépni megfelelő újságírói műfaj alkalmazásával a terrorizmus, a bármilyen szempontú – faj, vallás, kultúra, nemzetiség, nem, életkor miatti - gyűlöletkeltés ellen. Nem támogathatja az erőszakot.”*¹⁹

18. <http://www.muosz.hu/kodex.php?page=etikai&sub=etikaikk03>

19. <http://www.muosz.hu/kodex.php?page=etikai&sub=etikaikk05>

Bár véleményünk szerint a Kódex vonatkozó szabályai kiegészítésre szorulnak²⁰, úgy véljük, hogy a fenti előírások és az alább található javaslatok az újságírói felelősség ugyanazon eszméjét tekintik kiindulópontjuknak. Ebben a paradigmában a riporter egyfelől felelősséggel tartozik a tágabb társadalomnak, ami megköveteli a demokratikus értékekhez és a békés együttélés eszméjéhez való ragaszkodást. A riporter továbbá felelős a közönségének is, ami az igazsághű tájékoztatás és a médiareprezentációhoz való egyenlő hozzáférés biztosításának követelményét foglalja magában.²¹

4.2. Konkrét javaslatok

Tényszerű, kiegyensúlyozott tájékoztatás

Az újságírónak törekednie kell arra, hogy beszámolóit megbízható tényekre, ne pedig felületes – különösen ne sztereotípiákon alapuló – értesülésekre vagy benyomásokra alapozza. Például a 2008-2009-es romagyilkosságok kapcsán több médium is arról kezdett cikkezni, hogy a leszámolások mögött közösségen belüli ellentétek vagy uzorakölcsönrel kapcsolatos ügyek állhatnak. Mint később bebizonyosodott, ennek semmi alapja nem volt, az újságírók valószínűleg az áldozatok borszíne és lakhelye alapján spekulálhattak. A tévedés elkerülhető lett volna abban az esetben, ha a sajtó az alábbi tényszerűség-kritériumrendszer szerint dolgozik.

Tényszerűség-kritérium

A következő táblázat alkalmazása kifejezetten annak megítélésére alkalmas, hogy mekkora eséllyel sérülhet a tényszerű tájékoztatás követelménye. Etnikai vagy egyéb kisebbségi dimenzióval rendelkező tudósítás esetén csak alacsony kockázatú vagy annál megbízhatóbb beszámolók leközlése javasolt.

20. Követendő példaként szolgálhatnak az olasz újságírói szövetség (FNSI) által kidolgozott, a kisebbségekkel kapcsolatos tudósítások során alkalmazandó speciális normák. White: *The Ethical Journalism Initiative* (2008) International Federation of Journalists p. 96

21. Hirst és Patching: *Journalism Ethics* (2007) Oxford University Press

	Az újságíró megkeresik egy témával	Az újságíró maga megy a téma után
Egy forrás	A tudósítás egyoldalúságának és felületességének komoly kockázata : fennáll a veszélye, hogy a riport kizárólag a forrás szempontjait és érdekeit fogja közvetíteni, amelyek a többségi társadalmat reprezentáló forrás esetén gyakran előítéletekkel terheltek.	A tudósítás elfogultságának és felületességének mérsékelt kockázata : fennáll a veszélye annak, hogy az újságíró minden alkalommal ugyanazoknak az információra támaszkodik, ezzel sértve a heterogenitás elvét és teret engedve a sztereotípiák irányába konvergáló rutinválaszoknak.
Több forrás	A tudósítás egyoldalúságának komoly , felületességének mérsékelt kockázata : a kisebbségi források gyakran érzik úgy, hogy ki vannak zárva a médiából, ezért kevésbé hajlamosak kezdeményezni. Az ő szempontjaik így könnyen alulreprezentálttá válhatnak.	A tudósítás egyoldalúságának és felületességének alacsony kockázata : különböző, változatos, az újságíró által tudatosan választott csoport véleményének bevonása a riport elkészítésébe hozzájárul a kiegyensúlyozott, tényszerű tájékoztatáshoz. Ideális megoldás : A kapcsolatok frissítése és diverzifikálása bizonyos időközönként, ezzel biztosítva, hogy a források és a tudósítások frissek és objektívek maradjanak.

Forrás: Media Against Racism in Sport: Journalism and Diversity – Practical Sheets for Journalists and Media Managers

Rendezzünk szerkesztőségi „névjegykártya-vásárokat”!

A források megbízhatóságának, számának és heterogenitásának folyamatos növelésére való szerkesztőségi törekvés érdekében a munkatársak időről-időre megvizsgálják kollégáik címlistáit és kontaktokat cserélnek egymással. A barterkereskedelmen alapuló szerkesztőségi „vásárok” keretében új források elérhetőségére, saját kontaktjaik elcserélésével tehetnek szert a dolgozók, így biztosítva, hogy kapcsolatiak és a tőlük származó információk folyamatosan frissülnek. Ezzel a módszerrel elkerülhető, hogy az újságíró – akarva-akaratlanul – rutinból kérje ki bizonyos szereplők előre kiszámítható véleményét, így akadályozva a valódi társadalmi párbeszéd kialakulásának esélyét, és elősegítve a rutinválaszok és sztereotípiák megcsontosodását.

Mutassuk be alaposan a jogi környezetet!

Bármely faji, nemi, vallási vagy egyéb csoport diszkriminációja kapcsán kiemelten fontos a hazai és nemzetközi jogszabályi környezet bemutatása. Ha például egy roma származású, az állás betöltésére minden egyéb szempontból alkalmas álláskeresőt nem vesznek fel egy munkára kizárólag a származása miatt, azzal a munkavállaló nem saját hatáskörét gyakorolja, hanem sérti a diszkrimináció tilalmáról szóló alkotmányos és törvényi szintű szabályokat is.

Az alkotmányos szabályozás szerint ugyanis *„Magyarország az alapvető jogokat (így a munka szabad megválasztásának jogát – a szerk.) mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékoság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja.”*

Hasonlóképpen sérül a 2003. évi CXXV. törvény is ebben az esetben, hiszen az kimondja: *„Az egyenlő bánásmód követelményének sérelmét jelenti különösen, ha a munkáltató a munkavállalóval szemben közvetlen vagy közvetett hátrányos megkülönböztetést alkalmaz, különösen (...) a munkához való hozzájutásban, különösen nyilvános álláshirdetésben, a munkára való felvételben, az alkalmazási feltételekben.”*

A hasonló eljárás ráadásul nemcsak a hazai, hanem az európai uniós jogot is sérti. A 2000/43/EK irányelv ugyanis kimondja ugyanazt, amit a magyar szabályozás – sőt, a magyar szabályozás még bővebben és szigorúbban is szabja meg a diszkrimináció tilalmát, mint az uniós direktíva, az ugyanis csak az etnikai vagy faji megkülönböztetést tiltja.

Mutassuk be a gazdasági-szociális környezetet is!

Az újságírók gyakran eshetnek abba a hibába, hogy természetesnek veszik olvasóik nagyfokú tájékozottságát, vagy időhiány miatt nem tudják kibontani egy társadalmi esemény kontextusát. Mindez azonban elengedhetetlen akkor, ha teljes képet akarunk adni egy társadalmi jelenségről, politikai programról vagy problémáról.

Az izraeli befektetők kapcsán például általános vélekedés a társadalom egy nagy részének – főként a szélsőjobb üzeneteire fogékonyak – diskurzusában, hogy *„a zsidók felvásárolják Magyarországot.”* Mindezt természetesen előszeretettel erősítik meg szélsőjobboldali politikusok is. Az egyik politikus a HVG.hu-nak adott interjújában nyilatkozta a következőt:²²
„Úgy érzem, hogy az izraeli tőke térhódítása mögött nem pusztán üzleti érdek húzódik, hanem kőkemény politika. A gyarmatosítás alatt alapvetően Magyarország befolyás alá vonását értjük...”

Ezt követően a Mandiner közölt írást *„Felvásárolják-e Magyarországot a zsidók?”*²³ címmel, amit pozitív példaként említhetünk, hiszen a hivatkozott cikk a gazdasági környezet bemutatásával cáfolja a szélsőjobboldali pártelnök állítását, a következőképpen:

„2007-es adatok alapján Magyarországon a legjelentősebb külföldi befektető Németország 24,6%-os részarányával, második Hollandia (14,2%), harmadik pedig Ausztria (13%). Az összes magyarországi külföldi befektetésnek 76%-a EU-s érdekeltség.”

„A magyarányú betelepülés sem kezdődött még el. A történelem formálta tendencia folyamatos lélekszám-csökkenést mutat. A zsidóság számaránya a korabeli Magyarországon, 1941-ben az

22. <http://www.vonagabor.hu/content/hvghu-jobbik-eln%C3%B6k%C3%A9t-k%C3%A9rdezte-j%C3%B6v%C5%91beni-terveir%C5%91l>

23. <http://www.vonagabor.hu/content/hvghu-jobbik-eln%C3%B6k%C3%A9t-k%C3%A9rdezte-j%C3%B6v%C5%91beni-terveir%C5%91l>

akkori összlakosság 4,9%-a, 725 ezer lélek volt, ma 80-100 ezer főre becsülik.”

„A nagyarányú betelepülés sem kezdődött még el. A történelem formálta tendencia folyamatos lélekszám-csökkenést mutat. A zsidóság számaránya a korabeli Magyarországon, 1941-ben az akkori összlakosság 4,9%-a, 725 ezer lélek volt, ma 80-100 ezer főre becsülik.”

Tartsuk észben a média felelősségét a sztereotípiák terjedésében!

A szélsőjobboldali politikusok rendkívül gyakran használnak olyan fogalmakat, amelyek a rasszista tartalom leplezésére szolgálnak. Az őket támogató választók számára rendszeres kibúvót jelent a rasszizmusvád alól ezek alkalmazása. Tipikus példa a hazai gyakorlatban, amikor egyes politikusok a „zsidó” szót a „cionista” szóval helyettesítik, és ilyen formában beszélnek cionista gyarmatosításról, lobbiról, nagytőkéről. Hasonló példa a cigányellenes beszédre a „tisztességes cigányok pártján állunk” félmondat, amelyet rendszeresen egy durván általánosító állítás (a cigányok segélyből élnek, és jobban, mint a dolgozó magyarok / a cigánybűnözők fenyegetik a lakosságot) előz meg vagy követ.

A jó ügykezelésre példát az Indexről hozunk: a portál az ózdi roma kulturális központ elleni aláírásgyűjtésről tudósított „Az ózdi Jobbiknak nem kell a roma kultúra” című cikkében.²⁴ A tudósításban felvetették annak kérdését, hogy egy teljes egészében az Unió finanszírozta kultúrközpont megfúrásához milyen érdeke fűződhet egy pártnak azon kívül, hogy rasszista indulatokra apellálva szavazatokat szerezzen:

„Persze ilyenkor felmerülhet a kérdés, hogy mi baja lehet egy kulturális központtal a „tisztességes cigány emberek” pártján álló Jobbiknak. A városi szervezet honlapjára feltett indoklás azonban érvek helyett kimerül egy jobbikos mércével is sötét és aljas cigányozásban. Felhívásában a Jobbik még a saját programjában szereplő civilizatorikus lózungokat is félredobja, és ehelyett inkább kijelenti, a városvezetők “nem arra lettek felhatalmazva, hogy Ózd városát minél jobban elcigányosítsák és a szegény szerencsétlen BMW-vel, Mercédesszel, és Audival járó hátrányos helyzetű késelő és brutális kegyetlenséggel gyilkoló családokat támogassák!”

A politikusok Magyarországon rendszerint általánosító módon foglalkoznak a segélyek ügyével. A leggyakrabban használt hamis sztereotípiák a következők: a cigányság nagy része, túlnyomó többsége segélyből él, illetve segélyből jobban meg lehet élni, mint munkából. Pozitív példaként hozhatjuk a magyar újságírás történetéből az Index „Segélyből él az összes cigány?”²⁵ című cikkét. A következőkben ebből idézünk:

„Állítás: Milliárdok mennek el a romákra.

Válasz: Tíz év alatt harmad annyi pénz ment a romákra, mint egy év alatt például mező-, erdő-, hal- és vadgazdálkodásra, és negyed annyi, mint mondjuk a nonprofit szervezetekre összesen egy év alatt. Az állam pártoktól függetlenül rendkívül ügyetlenül kezeli a hazai romaügyet.

²⁴ http://index.hu/belfold/2013/08/14/nepszavazas_az_ozdi_roma_kulturalis_kozpont_ellen/

²⁵ http://index.hu/belfold/2009/09/02/tamogatas_fejlesztések_cigany/

Az Állami Számvevőszék Módszertani Intézete szerint a kormányok a cigányság integrációjára a becsült adatok szerint 1996 és 2006 között összesen száz húszmilliárd forintot fordítottak. Ez az összeg nem tartalmazza azokat a támogatásokat (például családi pótlék, szociális segélyek) amelyekben roma és nem roma egyaránt részesült. Száz húszmilliárd forint soknak tűnik, de hatszázezer romával számolva, fejenként csupán 1666 forint havonta. Összehasonlításképpen: mező-, erdő-, hal- és vadgazdálkodásra idén háromszáz húsz-háromszázharmincmilliárd forintot szán az állam, 2000 és 2008 között ezeröttszázmilliárd forintot fordított a költségvetés lakástámogatásra.”

A fenti újságcikk természetesen célzottan a hamis sztereotípiák cáfolásának szándékával készült. Azonban az általa ismertetett adatok máig releváns része használható interjúkban, tudósításokban, riportokban is. Azaz nem kizárólag akkor alkalmazható a hamis sztereotípiák cáfolata az újságírói munka során, amikor kifejezetten ez a megjelent médiatartalom célja.

Használjunk megfelelő terminológiát egy társadalmi csoport leírása kapcsán!

Példánk az egyik leghíresebb, a témánkhoz kapcsolódó cikk Bayer Zsolt tollából („Ki ne legyen?”), amely országszerte és nemzetközileg is rendkívüli sajtóvisszhangot váltott ki. „A tények pedig ezek: a cigányság jelentős része nem alkalmas az együttélésre. Nem alkalmas arra, hogy emberek között éljen. A cigányság ezen része állat, és állatként viselkedik. (...) Ha ellenállásba ütközik, gyilkol.”²⁶

A fenti cikkel kapcsolatban több, rendkívül súlyos probléma is felmerül. Az első a dehumanizálás tilalma: bármely rettenetes bűncselekményt követ is el egy ember, az újságíró nem beszélhet róla állatként, nem alacsonyíthatja le azok szintjére, akikre nem vonatkoznak a törvények. A második az általánosítás: a cikk nem kifejezetten az elkövetőkről beszél, hanem „a cigányság jelentős részéről”, amelyből az olvasó azt a következtetést vonhatja le, hogy a cigányok „jelentős része” nem áttal gyilkolni, holott ezt a statisztika és a józan ész egyértelműen cáfolja. A harmadik az indulaté: az újságíró még a legsúlyosabb bűncselekmények esetén sem uszíthat arra, hogy olvasói bosszút álljanak vagy mások halálát („ne legyenek”) kívánja. Természetesen a fenti kirívó példánál sokkal kevésbé ártó szándékú, a rasszizmustól távol álló újságírók tollából is származhat az előítéletek keltésére alkalmas terminológia használata.

Legyünk nyitottak más kultúrák felé!

Példánk a magyarországi meleg közösség egyik legfontosabb megjelenési formája, az évente megrendezett Pride fesztivál. A felvonulás rendkívül vitatott téma évről-évre a médiában is. A legtöbb fórumon, kommentek között, de rengeteg újságcikkben is azt kifogásolják a meglegfelvonulás ellenzői, hogy az közszemérmert sért. Mindez azonban több szempontból is fals érv: egyrészt ugyanis évek óta nem tapasztalható közfelháborodásra okot adó incidens a Pride-on, legalábbis olyan nem, ami egy hagyományosnak tekinthető diszkóban nem

26. <http://www.magyarhirlap.hu/ki-ne-legyen#sthash.lx0sQK8K.dpuf>

megszokott és mindennapos látvány. Másrészt a más kultúrák felé nyitott újságíróknak érdemes azt is figyelembe venni, hogy az LGBTQ közösség jellemzője a nyitottság és sokszínűség – szinte meglepő is lenne, ha rendezvényükön mindenki öltönyben és kosztümben vonulna fel.

A nyitott és elfogulatlan, a hamis sztereotípiákat cáfoló újságcikkre jó példa az FN24 „Gyűlölködés, rutinból”²⁷ című írása, amely teret ad a szélsőjobb által terjesztett hamis hírek cáfolatának is:

„Ajobbikos Novák Előd szélenszerény kis ellendemonstrációt folytatott, ahol is elmondta: a menet kimeríti a garázdaság fogalmát, a felvonulók ugyanis közösségellenesek, botrányosak. Erről azonban szó sem volt, lila tangás táncosoknak, papnak öltözött, Bibliát nyalogató melegeknek, lépten-nyomon csókolózó matrózoknak, patacipős, neccharisnyás transzvesztitáknak, kopasz freakeknek nyomuk sem volt.”

Térképezzük fel a szélsőséges politikusok múltját!

A cseh legjobb gyakorlatok magyar alkalmazhatóságára jó példa a szélsőségesek vezető politikusainak múltjának feltérképezése. Amennyiben ugyanis olyan – természetesen valós – információk látnak napvilágot vezető politikusokról, amelyek bizonyítják a „konszolidálódás” során leplezni kívánt rasszista vagy náci múltjukat, az a szavazókat eltántoríthatja az adott politikai erő támogatásáról. Jó példa erre néhány, a hazai sajtóban megjelent írás,²⁸ amely Sneider Tamás, a szociális és családügyi bizottság elnöki posztjának várományosának skinhead múltját tárja fel. E cikkek kiemelik, hogy a parlamenti képviselő 2007-ben gyámság alá akarta helyezni a szüleit, Vona Gábor pártelnök kaszinó-érdekeltségeire pedig azt mondta: „a maffiózókkal is jóban kell lenni.” A legsúlyosabb vád mégis az volt, hogy Egerben skinheadvezérként ő vezette a cigányok elleni fizikai atrocitásokkal is járó akciókat.

Ne erősítsük a sztereotípiákat származásra való utalással!

Bűnügyi tudósításokban és rendőrségi közleményekben annak ellenére rendszeresen találunk²⁹ bűnelkövetők származására való utalást, hogy a kisebbségi, valamint az adatvédelmi biztos közös állásfoglalása már 1997-ben törvénysértőnek minősítette ezt a gyakorlatot. Az országos rendőrfőkapitány 1996-ban egy belső utasításában pedig azt hangsúlyozta, hogy „normasértő az, ha a rendőrség (...) a körözésnél vagy egyéb esetekben alkalmazott személyleírásnál népcsoportra, nemzetiségre vagy etnikumra utaló megjelölést használ”.

Szélsőséges médiumok rendszeresen közölnek híradásokat – erre jó példa a Magyar Demokrata által megjelentetett „cigánybűnözés krónika”, amely romák által elkövetett súlyos, személy elleni bűncselekményeket listázta. Természetesen ez a gyakorlat nemcsak jogsértő, hanem megtévesztő is, hiszen a többségi társadalom tagjai által elkövetett bűneseteket egy médium

27. http://fn.hir24.hu/itthon/2011/06/18/gyulolkodes_rutinbol

28. <http://www.es.hu/index.php?view=doc;23819> és http://index.hu/belfold/2010/05/13/roy_az_egri_szkinhedvezer_vezetheti_a_szocialis_es_csaladugyi_bizottsagot/

29. Példákat a Hvg.hu beszámolója idéz: http://hvg.hu/itthon/20110215_cigany_tettes_ujbudai_onkormanyzat

sem listázza. Emellett persze fontos következménye a hasonló cikkeknek és híradásoknak, hogy az olvasóközönség elkezdheti a bűnelkövetéstől a lehető legtávolabb álló cigány származású embereket is a bűnözők közé sorolni.

Nemcsak a cigánysággal szemben érdemes megemlíteni a fölösleges etnikumra való utalások halmozását. A média egy része sokkal könnyebben számol be egy izraeli vállalkozó származásáról, mintha a vállalkozó német, dán vagy norvég lenne – erre kiváló példa a sukorói ingatlan-visszaélésekkel vádolt Joáv Blum ügye. Szintén gyakori a médiában a testi fogyatékosokra való szükségtelen utalás.

Fókuszáljunk a szélsőjobb helyett a szélsőjobboldali attitűdre!

A szélsőjobboldali eszmék terjedése nem áll meg a szélsőséges szervezeteknél, politikusoknál és pártoknál. A szélsőjobb eszköztárát – például restriktív szociálpolitikát, vagy a leplezetten rasszista politikai szlogenek használatát – mainstream politikai pártok is kezdik átvenni. Ez nemcsak Magyarországon igaz, de Magyarországon fokozottan az. Az újságírók feladata, hogy ne csak akkor alkalmazzák a fenti elveket, ha azok deklaráltan szélsőjobboldali szervezetekhez, médiumokhoz vagy politikusokhoz kötődnek. Politikai oldaltól függetlenül előfordulhat rasszista vagy szélsőséges tartalom a közbeszédben. Az újságíróknak pedig magukra a jelenségekre és nem a közlő személyére érdemes koncentrálniuk – legalábbis amennyiben céljukként a minőségi tájékoztatást tekintik a politikai befolyásolás helyett.

Idézzünk értékeléssel és értelmezéssel!

A szélsőséges politikusok gyakran alkalmazzák a „kettős beszéd” módszerét a rasszista-antiszemita tartalmak leplezésére. Ki ne hallott volna olyan mondatokat, hogy „a tisztességes cigányokkal semmi bajunk”, miközben egy szélsőséges párt masszív romaellenes kampányt folytat, sőt, ezt állítja politikájának középpontjába? Szintén gyakori eszköz az antiszemitizmus vagy faji megkülönböztetés vádjá ellen, ha például „zsidó” helyett a „cionista” jelzőt használják vagy „nemzetközi nagytőkét” mondanak változatlan kontextusban. A felkészült újságíró könnyen leleplezheti ezt a módszert, ha összeveti a szélsőjobboldali párt vagy politikus saját üzeneteit egymással, és rámutat azok összeférhetlenségére: ha egy párt a tisztességes cigányok pártján áll, miért bélyegzi meg őket is a cigánybűnözés emlegetésével? Ha ez igaz, miért ellenez egy roma kulturális központot? E kérdések felvetése rávilágíthatja a párt szavazóit arra, hogy a leplezett rasszizmus lényegileg azonos a nyílt faji-származási alapokon nyugvó politikával.

További hasznos cikkek és források:

Barta Judit (2008): A szélsőjobb a magyar sajtóban (Médiakutató, 2008 tél)

Bíró Nagy András – Boros Tamás – Varga Áron (2012): A szélsőjobboldal Magyarországon. A Policy Solutions tanulmánya a Friedrich Ebert Alapítvány számára <http://www.policysolutions.hu/userfiles/elemzesek/A%20sz%C3%A9ls%C5%91jobboldal%20Magyarorsz%C3%A1gon.pdf>

Krekó Péter – Juhász Attila – Molnár Csaba (2008): A szélsőjobboldal iránti társadalmi kereslet növekedése Magyarországon http://www.poltudszemle.hu/szamok/2011_2szam/kjm.pdf

White, Aiden (2008): To tell you the truth. The Ethical Journalism Initiative. International Federation of Journalists http://ethicaljournalisminitiative.org/pdfs/EJI_book_en.pdf

<http://www.bpb.de/politik/extremismus/rechtsextremismus/41688/ein-kurzer-ratgeber-fuer-journalisten> - Tanácsok újságíróknak - hogyan kezeljük a szélsőségeket? (német nyelvű oldal)

<http://www.budapest.diplo.de/> - A Német Nagykövetség budapesti irodájának honlapja

<http://www.fesbp.hu/> - A Friedrich Ebert Alapítvány budapesti irodájának honlapja

<http://library.fes.de/pdf-files/id-moe/09347.pdf> - A szélsőjobb Csehországban (angol nyelvű tanulmány)

<http://www.muosz.hu/kodex.php?page=etikai&sub=etikaikk03> - A MÚOSZ etikai kódexe

<http://www.opensocietyfoundations.org/voices/social-media-and-the-rise-of-the-far-right-in-sweden> - Közösségi média és a szélsőjobb erősödése Svédországban (angol nyelvű tanulmány)

<http://www.policysolutions.hu/> - A Policy Solutions honlapja

http://www.policysolutions.hu/userfiles/elemzesek/Policy%20Solutions_Mi%20maradt%20a%20Jobbiknak.pdf – Belpolitikai háttérelmzés a Jobbik lehetőségeiről a Fidesz kormányzása alatt

<http://www.journalistenakademie.de/index.php?p=76> – Hogyan írjunk a szélsőjobbról? (német nyelvű oldal)

<http://www.szubjektiv.org/> - A Szubjektív Értékekért Alapítvány honlapja

Impresszum

© 2013, Boros Tamás, Kadlót Tibor, Naszádos Zsófia, Varga Áron
A kiadvány a Német Nagykövetség támogatásával jött létre.

HOGYAN KEZELJE A MÉDIA A SZÉLSŐSÉGESEKET?

A SZUBJEKTÍV ÉRTÉKEKÉRT ALAPÍTVÁNY, A POLICY SOLUTIONS, A FRIEDRICH EBERT ALAPÍTVÁNY
ÉS A NÉMET NAGYKÖVETSÉG KÖZÖS KIADVÁNYA

POLICY SOLUTIONS

Botschaft
der Bundesrepublik Deutschland
Budapest

**FRIEDRICH
EBERT**
STIFTUNG
Büro Budapest